

В село ходив

Іван Франко

В село ходив. Душа щемить і досі
від тих картин, що зустрічав я там...
При праці старші, діти, голі й босі,

без догляду надворі; по хатах
маленькі плачуть, бо у полі мати.
Там знов дідусь недужий в хаті сам,

все кашля й стогне, та води подати
нема кому — палкий жнив'яний час!
Скріпивши серце, я ввійшов до хати.

У хаті душно, чути вогкість, квас...
З усіх куточків бідність визирає.
Сухий, як скіпа, жовтий дід Панас

зжахнувся: "Хто там двері отвирає?"
"Се я, Панасе!" Довго поглядав...
"Ти, Йвасю?" — "Я". Ках-ках. "Чи бач, вмирає

старий Панас! Господь отсе згадав,
що я ще тут, і кличе вже в дорогу.
Коби лиш абшит якнайшвидше дав!"

Я сів при нім. "Що, маєте підмогу?
Лічитись би, по лікаря послать".
Аж кинувся, а на лиці тривогу,

правдивий страх перед життям пізнать:
"Мені? Підмогу? Се даремна праця!
Я бога прошу, щоб мерщій сконать".

Я далі йшов. Там дві куми сваряться:
"Ти, злодійко, чужі снопи крадеш!"
"Ти, чарівнице, на фігуру драться,

чужих коров доїть ночами йдеш!"

Чого я так страшенно застидався
при тих словах? Чого півперек меж,

грядок, плотів навтеку я подався?
Щось там в душі клубилося гірке,
мов гріх тяжкий, незмитий пригадався.

А он під хатою дитя сільське
само, без мами, в чорній сорочині,
не ходить ще, малесеньке таке...

Пішла десь мати і дала дитині
У ручку бульбу, а дитина в рот —
і подавилась. Бачу я, вже сині

зробились щічки, ояі в стовп, от-от
задушиться дитина! Підбігаю,
підніс, струснув і, як то наш народ

в таких випадках робить, ударяю
легенько в карк, і випала як стій
із горла бульба. Легше віддыхаю...

Та переляканий хлопчина мій
Як закричить! І вже прибігла мати
і бачить: пан якийсь чужий..."Агій!"

Мабуть, хоч мав би за сто літ вмирати,
то не забуду того, як вона
прожогом хопила дитя й до хати

побігла, як ненависна, гнівна
з очей її на мене іскра впала,
як буркнула: "І що за сатана

тут лазить і дитину налякала!
А щоб ти, дідьку, голову зламав!
Цить, квітко! Мама пана геть прогнала",

Схилившись, я йшов і сумував:
прокляття за добро — стара заплата!

Мов з дьогтем мід, її я смакував.

Край шляху коршма ось, брудна, патлата!
Хоч день робучий, в коршмі гамір, шум,
А перед нею сват термосить свата.

“Ти кат, не сват!” — “А ти свиня, не кум!”
“Став кварту ще!” — “Став ти, застав капоту!”
Я свій кожух пропив уже на глум!”

Геть відси, геть! Тут ріки свого поту,
на труту перепалені огнем,
народ п’є “на здоров’я”, “на охоту”.

Геть відси! Тьми тут, зопсуття едем,
добробуту руїна, гріб моралі,
цивілізація обернена вверх пнем.

Мов під хреста вагою, йшов я далі.
Радниця. Екзекутор. Три жиди.
Війт, присяжні і сплакані, зів’ялі

баби. А там купками, то в ряди
накидані мужицькі лахи вбогі,
кожухи, ярма, шлеї. “Тут клади

податок, — так слова лунають строгі, —
то фант віддам! Чи то від ваших сліз
цісарський скарб наповниться, небоги?”

Геть відси, геть! В пустиню, в поле, в ліс!
Де б щохвилини отакі картини
важкий в душі не діяли розріз!

Ось поле ділання! В отсі хатини
Я маю людськість, світло, мир нести!..
Ввижається в уяві стать дитини,

що море черпа ложкою. “Се ти, —
кричить нутро моє, — смішний герою,
сей океан кривд, горя, темноти

рад вичерпати ложкою дрібною!”